Eesti-Venepiiriveekogude kaitse ja kasutamise ühiskomisjoni 15. istungi protokolli **lisa**
5. päevakorrapunkti juurde

Приложение
к пункту 5 повестки дня протокола 15-го заседания Российско-Эстонской совместной комиссии по охране и использованию трансграничных вод

Eesti Vabariigi Riigikontrolli ja Venemaa Föderatsiooni Kontrollikoja paralleelauditi tulemustest

Eesti Vabariigi Riigikontrolli ja Venemaa Föderatsiooni Kontrollikoja Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni riigiasutuste tegevuse parellelaudit Peipsi järve keskkonnakaitse tagamise ja piiriveekogude säästliku kasutamise vallas tehti Eesti Vabariigi Riigikontrolli ja Venemaa Föderatsioon**i** Kontrollikoja vahel 2.oktoobril 2006. a sõlmitud koostööalase vastastikuse mõistmise memorandumi ning Eesti Vabariigi Riigikontrolli ja Venemaa Föderatsiooni Kontrollikoja paralleelauditi tegemise otsuse alusel. Audit lähtus Kõrgeimate Auditiasutuste Rahvusvahelise Organisatsiooni INTOSAI ja Euroop Kõrgeimate Kontrolli-asutuste Organisatsiooni EUROSAI normidest ja auditeerimise põhimõtetest.

Pooled lähtusid sellest, et paralleelaudit, mida mõlemad teevad oma riiklike õigus- aktide raames, aitab kaasa Peipsi järve keskkonnaseisundi paranemisele ning piiriüleste veevarude ökoloogiliselt jätkusuutliku kasutamise ja kaitsmise tagamisele.

Paralleelauditi eesmärk oli hinnata, kas ja kuidas riigi poolt rakendatud meetmed on aidanud kaasa Peipsi järve reostuskoormuse vähendamisele ja hea seisundi saavutamisele.

Paralleelaudit tehti riiklike õigusaktide raames, aitab kaasa Peipsi järve keskkonnaseisundi parandamisele ning piiriüleste veevarude ökoloogiliselt jätkusuutliku kasutamise ja kaitsmise tagamisele.

Kas Peipsi järve vee kvaliteeti ja ökosüsteemi seisundit hinnatakse?
Kas Peipsi järve reostuse vähendamiseks ja kaitseks rakendatakse meetmeid?
Kas Peipsi järve reostusallikate keskkonnanõuetele vastavuse üle tehakse järelevalvet?
Kas Eesti-Vene koostöö aitab kaasa Peipsi seisundi säilimisele ja parandamisele?

Ühiskomisjoni kaasesimeeste poolt anti poolte sekretäridele ülesanne koostada auditite tulemusel esitatud ettepanekute nimekirjad ja vahetada need poolte vahel enne töörühmade koosolekut ning arutada auditite tulemusi töörühmade koosolekutel. Töörühmadel anda lahenduste leidmise teed. Piiriveekogude ühiskomisjoni istungi päevakorda võetakse küsimus Peipsi järve ökoloogilisest seisundist ja ratsionaalsest kasutusest.

Auditi arvamus ja ettepanekud
seire osas:

1. **Reostusallikate täpne osakaal ei ole teada**.

Põhiline koormus tuleb eutrofeerumist põhjustavate toitainete lämmastiku ja fosfori ülemäärasest koormusest. Arvutused näitavad, et Peipsi järve valgalas 65% lämmastiku ja 44% fosfori kogukoormusest on inimtekkeline, sh põllumajandusest 62% N ja 33% P.

Tervikuna on suudetud reostuskoormuse suurenemine ära hoida, mis on toimunud punktreostuse vähenemise tagajärjel. Samas ei kontrolli Keskkonnainspektsioon piisavalt hajureostust põhjustavaid tegevusi ja seadused ei takista väetise ülemäärast kasutamist põllul. Puudub ka selgus, kuidas looduslik koormus ja inimtekkeline riikide kaupa ja allikate kaupa jaguneb.

Suurema selguse saamiseks ja järve kaitseks on vaja:

1) kooskõlastada ja kehtestada ühtsed kvaliteedinäitajad (kasvõi osaliselt) ja võimalusel ühtsed analüüsimetoodikad,
2) tõhustada järelevalvet,
3) arvestada riikliku seire tulemusi ja
4) juhinduda ka Eesti-Venemaa piiriveekogude ühiskomisjoni otsustest.

2. **Eesti-Vene ühisseirel puudub pikaajaline seireprogramm ja veekeskkonna ühtne andmebaas.**

2011. aastal tegi Ühiskomisjon seire töörühmale ülesandeks ette valmistada Narva jõe vesikonna veeseireprogramm aastateks 2012-2013 ning esitada see kaasesimeestele kinnitamiseks. Riigikontrolli hinnangul on vaja kokku leppida terviklikus pikaajalises seireprogrammis vähemalt kuueks aastaks, mis võimaldaks kavandada pikaajalise intervalliga seiret, mille periood oleks võrreldav EL Veepoliitika Raamdirektiivi perioodiga. Piiriveekogude seireprogrammi eelnõu aastateks 2012-2013 on sisuliselt pikaajaline programm, mida edaspidi perioodiliselt üle vaadatakse ja vajadusel ka täiendatakse ning jätkuvalt rakendatakse. Seireprogrammi mõned osad on veel kooskõlastamisel poolte juures. Nende hulka kuulub ka põhjaveeseire programm.

Eesti-Vene ühisseireprogrammi kohaselt on kavas ka ohtlike ainete seire, sõltuvalt ainetest, 1-4 korda aastas (sh vajadusel prioriteetsete ohtlike ainete määramine elusorganismides, naftaproduktid ja fenoolid neli korda aastas, raskmetallid kord aastas). Seni ei ole ohtlikke aineid leitud üle määramispiiri või piirnormi.

Veekeskkonna seireandmete koondamine ühtsesse infosüsteemi on kavas ERF rahastatava programmi "Keskkonnaseire ja andmehõive arendamine" (KESE) raames tähtajaga 31.12.2015. Programmi raames uuendatakse keskkonnaseire infosüsteemi, mis tagab parema andmehõive ja kasutajate rahulolu. Erinevate asutuste andmestike kättesaadavaks tegemine peab toimuma andmeandja enda poolt läbi erinevate andmesüsteemide sidumise, mitte läbi üliandmebaasi loomise, mis ei ole jätkusuutlik.

Seiremetoodikad, seireandmete vahetamise kord, maht, asutused ja vastutavad isikud sätestatakse kehtestatava seireprogrammiga.

3. **Seni ei ole seireprogrammis kalastiku seiret.**

Kalastiku seire võimaldaks hinnata kalapopulatsioonide seisundit ning selle suhteid Peipsi järve ökosüsteemiga tervikuna. Praegu seiratakse majandatavate kalaliikide varu ja veekogu ökoloogilise seisundi hindamiseks kalastiku seiret ei tehta.

Peipsi järve ökoloogilise seisundi hindamiseks on Keskkonnaministeerium kavandanud tellida kalastiku seire metoodika koos seire teostamise maksumuse analüüsiga, mis peab valmima hiljemalt 2014. aastaks. Seejärel on kavas metoodikale vastav seire ka rakendada. Eesti poolel tehtav Natura ala seire Peipsil on samuti kasutatav sisendinfo saamiseks kalas-

tiku seisundi kohta. Kalastiku seire üksikasjad ja koostöö täpsustatakse Vene poolega edaspidi.

Auditi arvamus ja ettepanekud veemajanduse osas:

4. **Veemajanduskavades ei ole kirjeldatud täiendavaid meetmeid,**

mida rakendatakse 2015. aastast mitteheas seisundis olevatele veekogumite, sh Peipsi ja Pihkva järve seisundi parandamiseks aastaks 2021. Meetmete detailsuse suurendamine on paratamatu. Keskkonnaminiateeriumis valmistatakse ette Vabriigi Valitsuse määruse eelnõu "Veemajanduskava koostamise kord", milles nähakse ette senisest oluliselt detailsema teabe esitamist veemajanduskavade meetmeprogrammis. 2012. a lõpuks viiakse läbi veemajanduskavade vahehindamine, mille käigus on kavas koguda täiendavat teavet meetmete, tehnilise teostatavuse, rakendamise võimaluste, teostajate, eesmärkide jms kohta. Vahehindamise tulemusi võetakse arvesse veemajanduskava rakendamise tegevuskava koostamisel.

Ei ole rakendatud küllaldaselt meetmeid hajureostuse mõju minimeerimiseks, mis on Peipsi suurim survetegur.

Lähtudes keskkonnaeesmärkidest, on vaja piirata või vähendada koormust mitmetest reostusallikatest. Tuleb arvesse võtta ka erinevate allikate kumulatiivset mõju ja olulise näitajana ka järve sisekoormust. Hinnata tuleb nii meetmete tehnilist teostatavust kui ka rakendamisega kaasnevaid kulusid. Reostuse mõju minimeerimiseks on tähelepanu pööratud kõikidele koormusallikatele, arvestades kaaasnevaid kulusid. Ettepanekus nimetatud meetmete nagu puhvervööndite ja settebasseinide rajamise või talvise taimkatte kasutamise jms rakendamine nõuab pikemat ettevalmistusaega. Hajukoormuse ohjamiseks on kavas täpsustada vajalikke meetmeid, lähtudes nii rahvusvahelisest kogemusest kui läbiviidud uuringute tulemustest. Veemajanduskavade asjakohastamise käigus uuendatakse hinnatavate ning analüüsitavate koormuste loetelu, mis võimaldab täpsemalt arvestada hajukoormuse erinevaid vorme ja olulisust. Mitmed Eesti maaelu arengukava meetmed on lisatud veemajanduskava meetmeprogrammidesse. Ka on kavas veeseadust täiendada nii, et nitraaditundlikul alal ja väljaspool seda toimub väetise kasutamise arvestus väetatava maa või karjamaa hektari põhiselt. Tuleks nitraaditundlikul alal kehtestada 170 kg lämmastiku piirang ühele hektarile. Ka Põllumajandusministeerium peab tasakaalustatud väetamist oluliseks ja selle saavutamiseks väetusplaanide koostamist, mulla- ja sõnnikuproovide võtmist, koolitusi jne, mis aitaks tootjal keskkonda säästvamalt toota. Elektroonse põlluraamatu sisseseadmine ühe toetuse andmise tingimusena eeldab vastava tarkvara väljatöötamist ja haldamist, mis tuleb kõne alla uue programmiperioodi käigus.

Oluliste reostusallikate mõju vähendamiseks, nagu põllumajanduse hajureostus, fosfaatide keelustamine pesuainetes, on oluline lisameetmete rakendamine.

Veemajanduskavades tuleb käsitleda kogu Peipsi valgla survetegureid, reostuskoormust ja selle vähendamist tervikuna, arvestades Vene Föderatsioonist saadavat infot. Selleks toimub asjakohase infovahetuse täiendamine koostöös Vene poolega.

Kuna kõik puhastid ei tööta nõuetekohaselt, siis on kavas läbi viia täiendav järelkontroll, et hinnata puhastite töö tõhusust ja vajadusel nid rekonstrueerida, et aidata selle läbi kaasa Peipsi valglas reostuskoormuse vähendamisele.

5. **Vesikonna kohta ei ole täielikku ülevaadet.**

Põllumajandusministeeriumil ja Keskkonnaministeeriumil leppida kokku, et vesikonna põhiselt saada ülevaade vesikonna territooriumil põllumajanduslikust reostusest ja maaelu arengukava toetusmeetmete mõjust veekeskkonnale.

Keskkonnaministeeriumil on kavas täpsustada meetmete kirjeldust, lihtsustada nende valikute ja koordineeritud rakendamist erinevate ametiasutuste vahel, viies muudatused ajakohastatavatesse veemajanduskavadesse.

Kavas on projektid veemajanduskavadega seotud infosüsteemide arendamiseks ja keskkonnaseire andmete kogumise, kasutuse ja analüüsiga seotud infosüsteemide arendamiseks. Kavas on luua ristkasutus veemajandusega seotud andmestikega, et võtta kasutusele mudelid, mis aitavad hinnata ja prognoosida veekeskkonna seisundit, sellele avalduvat inimtegevuse koormust ja selle vähendamise meetmete mõju. Projektid on käigus kuni 2015. a.

6. **Koostada riikide ühine veemajanduskava või kooskõlastada veekaitselised tegevused,**

eelkõige leppida kokku ühistes veekvaliteedi ja veekogu seisundi eesmärkides, nende hindamise kriteeriumites ja olulisemates surveteguritesning nende leevendamise meetmetes.

7. **Leppida kokku ühiskomisjoni pikaajalises koostööprogrammis ja hinnata regulaarselt ühiskomisjoni edusamme koostööleppe täitmisel.**

Ka praegu toimub koostöö pikaajalise koostööprogrammi alusel. Keskkonaministeerium arvestab uuringute kavandamisel piiriveekogude ühiskomisjoni 2005. a kinnitatud perspektiivsete uurimissuundadega ja 2007-2009. a väljatoodud prioriteetidega ning esitab senise programmi täiendusettepanekuid ühiskomisjonile läbivaatamiseks ühiskomisjoni istungil.

27.07.2012
Reet Talkop